

Eikenprocessierups- problematiek beheersbaar met juiste visie

Noodzaak kennisuitwisseling wordt nu ingezien

Deze zomer was het code rood. Niet alleen vanwege de hoge temperaturen, maar ook door de grootschalige aanwezigheid van de eikenprocessierups (EPR). Henry Kuppen, directeur van Terra Nostra, werd door Jan en alleman geraadpleegd over dit insect. Hij is blij met het Kennisplatform Processierups, waardoor de kennis over de EPR wordt gebundeld en er een gezamenlijk plan de campagne zal worden uitgevoerd.

Auteur: Sylvia de Witt

Barend Lempke vermeldde in zijn Catalogus van de Nederlandse Macrolepidoptera uit 1936 dat de eikenprocessierups al in de jaren 1820 tot 1900 algemeen verspreid was in Zuid-Nederland, evenals in België. Vóór 1900 was de eikenprocessierups zelfs een plaag rond Nijmegen, maar vanaf 1900 kwam hij nog maar incidenteel voor en leek hij praktisch verdwenen. Tot in 1989, toen er weer meldingen kwamen rond Reusel bij de Belgische grens. Inmiddels is de rups dertig jaar onafgebroken aanwezig en vooral dit jaar en vorig jaar zorgde dit beestje voor veel overlast.

In de maand juni zijn volgens het Kenniscentrum Eikenprocessierups 20.000 eiken in Brabant, Gelderland en de kop van Noord-Limburg geïnspecteerd op de aanwezigheid van eikenprocessierupsen. Van de 11.500 geïnspecteerde eiken die niet preventief bespoten zijn, bleek 75 procent aangetast te zijn door eikenprocessierupsen. Meestal was er meer

dan één nest per aangetaste boom. In de regio Amsterdam zijn nog eens 3.500 bomen geïnventariseerd. Daar bleek ongeveer een derde van de bomen aangetast. In de regio's met de minste eiken, zoals Noord- en Zuid-Holland, waren er dit jaar ook meer eikenprocessierupsen, met alle gevolgen van dien.

Kennisbundeling

De verantwoordelijkheid voor preventie en bestrijding van de EPR ligt bij de eigenaren van eiken, dus overheden en particulieren. Zij hebben een zorgplicht, die bestaat uit bestrijding op plaatsen met verhoogd gevaar voor de volksgezondheid. Ook is er bij de bevolking, gemeenten en groenbeheerders een enorme behoefte aan een centraal punt voor adequate voorlichting. Gelukkig komt dat er: het Kennisplatform Processierups, een overkoepelend orgaan waarin verschillende partijen zijn vertegenwoordigd. Een daarvan is het Kenniscentrum Eikenprocessierups, waarbinnen

7 min. leestijd

ACTUEEL

Beheerplan op basis van data

De richtlijn is dus nog niet rond, maar Kuppen kan zich voorstellen dat er in ieder geval in wordt opgenomen hoe je data verzamelt en die vervolgens op de juiste manier registreert. Ook moeten er bestrijdingsdrempels in komen, vindt hij. 'Wanneer is er sprake van acceptatie en wanneer moet je gaan handelen? Ook moet er in de richtlijn staan welke bewezen methodes er zijn om de aanwezigheid van de eikenprocessierups in balans te houden, want het is niet de bedoeling om heel Nederland plat te spuiten. Wanneer spuit je wel en wanneer niet? Daarvoor zijn al die indicatoren nodig.'

De manier van bestrijden verschilt nogal in Nederland. Zo worden volgens Kuppen in het noorden meer nematoden ingezet en in het midden en zuiden wordt meer Xentari gebruikt. 'Het is afhankelijk van de historie van een gebied. Wanneer werden de middelen daar geïntroduceerd? Stond men toen aan de vooravond van de bestrijding of was dat al jaren bezig? In de loop der jaren is er een soort laksheid opgetreden, maar het gaat erom dat

tienduizenden nesten worden weggezogen door speciaal opgeleide bestrijders. Die kunnen het vele werk nauwelijks aan, waardoor particulieren die ook last hebben van de eikenprocessierups vaak lang moeten wachten op hulp. Wat kunnen gemeenten en particulieren volgens Henry Kuppen het beste doen om de overlast tot een minimum te beperken? 'Veel gemeenten spuiten nu preventief en zuigen de nesten weg. Dat werkt wel en heeft dit jaar ook goede resultaten opgeleverd, maar het is puur symptoombestrijding en je moet het ieder jaar opnieuw doen. Wil je dit probleem structureel oplossen, dan moet je de dominantie van eiken omvormen. Bestaat de bomenpopulatie in een gemeente voor tachtig procent uit eiken, dan is mijn advies: omvormen. Je kunt al passief omvormen door geen eiken in te planten die door droogte zijn afgestorven of door storm zijn verdwenen. En als de dominantie erg groot is – dat is al bij meer dan twintig procent – ga dan actief omvormen. Je kunt zelfs jonge eiken weghalen en er iets anders voor terugplanten. We hoeven heus niet van alle

'De dominantie van de eik is in feite de oorzaak van de overlast'

Kuppen verantwoordelijk is voor vraagstukken rondom beheer en management.

Kuppen: 'Met dit platform gaan wij voor een gezamenlijk plan de campagne en kennisbundeling. We kregen van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit direct opdracht om een website in te richten over de eikenprocessierups. Op 4 juli werd www.processierups.nu gelanceerd en binnen twee weken waren er al meer dan 100.000 bezoekers uit 109 landen. Op de website richten we ons vooral op het huidige overlastseizoen en beantwoorden we veel vragen van particulieren. Nu wordt de eerste aanzet gegeven om de Leidraad Beheersing Eikenprocessierups te updaten. Voor beheerders was er namelijk een leidraad, maar die was van 2013, en op zijn beurt weer een update van die uit 2008. We gaan nu dus aan de gang met deze update. Als alles met alle belanghebbenden is afgestemd, komt de versie van 2020 op de website.'

een juist beheer alleen mogelijk is op basis van data. Die data hebben betrekking op de plaats van de eiken, het risico op overlast, de plaats van de eikenprocessierups. Met die gegevens kun je het beheerplan voor het komende jaar invullen. Beheerplannen zijn nu niet data-gestuurd, maar eerder budget-gestuurd; een gemeente heeft bijvoorbeeld 10.000 euro om te spenderen aan de bestrijding van de eikenprocessierups. Dit is niet efficiënt. Ook weet niet iedereen waar de nesten zitten en hoeveel het er zijn. Het verzamelen van data is dus een aandachtspunt.'

Dominantie van eiken

Gemeenten worstelen met de bestrijding. Sommige spuiten eiken preventief met Xentari, maar dit middel doodt ook andere rupsen. Andere proberen met mezenkasten, meer biodiversiteit en speciale bloemenmengsels in de berm natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups te lokken. Toch moeten er jaarlijks nog

eiken af, maar in Oost-Nederland en naarmate je naar het midden-noorden gaat, wordt het steeds erger. Daar wordt het landschap gedomineerd door eik, vooral de inlandse eik. Dat is in feite de oorzaak van de overlast. Je kunt ook de aanwezigheid van natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups stimuleren, maar dat is onvoldoende als de dominantie van de eik zo hoog blijft. Op de plaatsen waar de eik minder dominant is, kan deze maatregel wel succesvol zijn.'

'Juist beheer is alleen mogelijk op basis van data'

Overzicht PMB's bij het bestrijden van EPR:

Eikenprocessierupsbestrijders lopen het risico op blootstelling aan de brandharen van deze rups, met alle gevolgen van dien. Het gebruik van goede PMB's is daarom ook noodzakelijk om de kans op overlast tot een minimum te beperken.

Een overzicht:

Lichaamsbescherming

Voor de bescherming van het gehele lichaam kun je kiezen uit een wegwerpoverall of een gewone, herbruikbare overall. De keuze voor een wegwerpoverall of een herbruikbare overall hangt vooral af van het gebruiksvolume en van de mogelijkheid om herbruikbare kleding professioneel op te bergen en te reinigen. Herbruikbare overalls hebben doorgaans een beter ademend vermogen, daarentegen hebben wegwerpovertalls als voordeel dat je ze meerdere keren per dag kunt vervangen en ze niet hoeft schoon te maken en te desinfecteren.

Welke keuze je ook maakt: zorg ervoor dat de mouwen goed zijn afgesloten, ofwel met elastiek, klittenbandsluiting of met tape.

Handbescherming

Waarschijnlijk is het onnodig om te zeggen, maar goede handschoenen zijn een must. Ze dienen stevig te zijn, maar je moet er bijvoorbeeld ook nog goed karabijnhaken mee kunnen openen. Om zweterige handen te voorkomen, kun je er het beste katoenen onderhandschoenen onder dragen.

Bescherming van het gelaat en de ademhalingswegen

Ter bescherming van de ademhalingswegen kan een wegwerpmasker met een uitademventiel - die het uitademen vergemakkelijkt - worden gebruikt.

Een ventilatiehelm met filter heeft het voordeel dat er frisse lucht binnen stroomt, waardoor een overdruk ontstaat en kleine brandhaartjes geen kans krijgen binnen te dringen. Bij het klimmen vormt de ventilatieslang van deze helm echter een nadeel, alsook dat deze niet is goedgekeurd voor hoogterwerk.

Reinigen en transport

Een herbruikbare overall mag meestal niet heter worden gewassen dan op 30 graden. Je kunt hem dus niet 100 procent reinigen, waardoor je keer op keer toch nog aan de

brandhaartjes wordt blootgesteld. Eventueel kun je de kleding daarnaast nog eens goed afnemen met een kledingborstel. Dat scheelt. De besmette beschermingsmiddelen moeten na de werkzaamheden ter plaatse worden gereinigd of op de juiste manier worden verwijderd.

De schone beschermingsmiddelen moeten altijd in afsluitbare bussen of boxen worden getransporteerd. Uiteraard dienen die goed gelabeld te zijn, zodat ze niet kunnen worden verward met de boxen met besmette kleding.

Iedereen zijn eigen PMB's

Ook moet men erop letten dat iedereen zijn eigen, passende PMB's heeft en dat die niet de ene dag door Jantje worden gedragen en een andere dag door Pietje. Het is sowieso belangrijk om de kleding puur en alleen te gebruiken voor de bestrijding van de eikenprocessierups en niet ook voor het reguliere onderhoudswerk aan bomen.

Boomverzorgers en hoveniers moeten eigenlijk standaard het hele jaar door een noodpakket ter bestrijding van de eikenprocessierups in hun wagen hebben liggen.

'Iemand die denkt in mei 2020 zijn werk nog te kunnen uitzetten, is niet zorgvuldig met zijn planning'

Een voorbeeld van een gemeente waar het plan van aanpak goed heeft gewerkt, is de gemeente Berg en Dal, vooral in Groesbeek. 'Wij hebben ons beheerplan erop losgelaten. Het insect is nog steeds aanwezig, maar de overlast heeft daar nu een acceptabel niveau.' Op basis van in 2018 geregistreerde nesten, feromonvalvangsten en ervaringen met klachten is een lijst met preventieve bestrijdingsmaatregelen opgesteld. In de gebieden waar beschermde vlindersoorten zijn waargenomen, is geen preventieve bestrijding uitgevoerd. Juist in die gebieden was de meeste inzet nodig, door middel van het reactief wegzuigen van nesten in de overlastperiode. De locaties waar wel preventief bestreden was, vertoonden beduidend minder nesten.

Ambitie moet uniform

De beheersing van de eikenprocessierups vergt dus goede informatie in de vorm van data, maar ook een goede planning. Volgens Kuppen kun je al vanaf september het complete plan voor 2020 maken. 'Dan heb je alle gegevens binnen. Iemand die denkt in mei 2020 zijn werk

nog te kunnen uitzetten, is niet erg zorgvuldig met zijn planning.'

Daarnaast vindt Kuppen dat de ambitie om dit insect te beheersen op alle niveaus uniform moet worden. 'Dan heb ik het over gemeentes, provincies en terreinbeheerders. Die moeten veel meer kennis uitwisselen over methoden om hiermee om te gaan. Met die ambitie mag je op sommige plaatsen meer doen dan op andere. Elders moet je weer meer begrip kweken bij de bevolking. De eikenprocessierups is een natuurlijk fenomeen, zeker vervelend, maar brandnetels zijn ook vervelend. Het is geen plutonium.'

Het is een utopie dat de eikenprocessierups helemaal kan worden uitgeroeid; die ambitie moet je dan ook niet hebben, meent Kuppen. 'Mensen zijn slecht geprogrammeerd. Het enige wat wij willen als het om ziektes gaat, is uitroeien. Daar word je ongelukkig van, want dat red je nooit. Het zou misschien lukken met een simpel organisme zoals de logge Aziatische boktor, die in quarantaine het land binnenkomt

Monocultuur van eiken in buitengebied van Biezenmortel (Noord-Brabant)

met een heel beperkte actieradius. Maar met een insect als de eikenprocessievlinder kun je dat vergeten zolang de voedselbron aanwezig is. Dus ja, je moet het in zekere mate accepteren, anders word je alleen maar ongelukkig.'

Henry Kuppen

Be social

Scan of ga naar:

www.boomzorg.nl/article/30605/eikenprocessierupsproblematiek-beheersbaar-met-juiste-visie